

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

1/S-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ S/1 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urinbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Мадреймов Фархат Махсетбаевич</i> СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА В КАРАКАЛПАКСТАНЕ В 1920-1924 ГОДАХ	12-18
<i>Алимджанов Бахтиёр Абдихакимович</i> АНТРОПОЛОГИЯ ИМПЕРСКОЙ ВЛАСТИ: ХАКЕНТСКИЕ ЗЕМЛИ И АДВОКАТ С. ЛАПИН	19-23
<i>Чориев Шохрух Холтура угли</i> ИСТОРИОГРАФИЯ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРКЕСТАНСКОГО ГЕНЕРАЛ- ГУБЕРНАТОРСТВА В 40-90-Е ГОДЫ XX ВЕКА	24-35
<i>Najmiddinov Boburmirzo Zuhridin o'g'li</i> SOVET HOKIMIYATINING 1917-1943-YILLARIDA O'ZBEKISTON SSR DA AMALGA OSHIRGAN DINIY SIYOSATI	36-43
<i>Esonova Nilufar</i> SANOAT SOHASIDA XALQARO HAMKORLIK MUNOSABATLAR TARIXINING O'RGANILISHI: TAHLIL VA NATIJALAR (1991-2018-YILLAR)	44-47
<i>Qarshiyev Ahmad, Jumayev Abdimo'min, Bebitov Maqsud</i> DENOV BEKLGIDA MAVJUD JOY NOMLARIGA OID MULOHAZALAR	48-55
<i>Qurbonov Abbos</i> MUSTAQILLIKNING DASTLABKI YILLARIDA QASHQADARYODA YENGIL SANOAT SOHASIDA AMALGA OSHIRILGAN ISLOHOTLAR VA ULARNING NATIJALARI	56-59
<i>Abduraimova Sabohat Ergash qizi</i> BUXORO AMRLIGI DAVRIDA CHIROQCHI BEKLIGI AHOLISINING TURMUSH TARZI	60-65

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Karjavova Xurshida Abdumalikovna</i> MAHALLA INSTITUTINING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	66-73
<i>Pardayev Erkin Egamberdi o'g'li</i> XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA SIFATNI BOSHQARISHNING INNOVATSION USULLARI	74-82
<i>Palvanbayev Umidbek O'ktam o'g'li</i> O'ZBEKISTON POCHTA BOZORIDA XUSUSIY POCHTA KORXONALARINING TUTGAN O'RNI (BTS, DMS, EMU POCHTALARI MISOLIDA)	83-86
<i>Чинорова Шаҳодат Мансур кизи, Нормуродов Хусан Эшмахматович</i> ЗНАЧЕНИЕ ТАРГЕТИРОВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В РАЗВИТИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ	87-93
<i>Gabriel Ayodeji Ogunmola</i> GREEN BONDS: FINANCING RESOURCE CONSERVATION FOR A SUSTAINABLE FUTURE IN FARMING IN UZBEKISTAN	94-108

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Rashidova Dilfuza Ganievna

XIX ASR O'ZBEK SHOIRALARINING IJODIDA GUMANISTIK G'OYALAR
VA IJTIMOYIY-FALSAFIY QARASHLAR 109-113

Ochilova Nigora Ruzimuratovna

GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHNING IQTISODIY-IJTIMOYIY OMILLARI 114-118

Samadov Jonmurod

JALOLIDDIN RUMIY ASARLARIDA FALSAFIY TUSHUNCHALAR VA ULARNING
ILMIY–METODOLOGIK TAHLILI 119-123

Kdirbaev Baxadir Berdaxovich

AXBOROT JAMIYATI VA MEDIA-MADANIYATNING NAZARIY-FALSAFIY
TUSHUNCHASI 124-131

Kurbanbaeva Ulbosin Jumag'aliyeva

EKOLOGIK XAVFSIZLIK TUSHUNCHASINING MOHIYATI VA XUSUSIYATLARI 132-136

Narzukulova Ferangiz Rustamjonovna

ILMIY TIL VA FALSAFIY TERMINOLOGIYA: SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH
TENDENSIYALARI 137-141

Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich

IJTIMOYIY-KASBIY FAOLIYAT JARAYONIDA SUN'IY INTELLEKTNING INSON
SALOHIYATIGA TA'SIRI 142-148

Султанов Бахтиёр Бахтиёрович

ОБРАЗ ФИЗИЧЕСКОЙ РАЗВИТОЙ, ГЕРОИЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ
В ЭПОХУ АНТИЧНОСТИ 149-153

Bozorov Suxrob Komilovich

MA'NAVIY TRANSFORMATSIYANING ISTIQBOLLARI: INNOVATSION
G'OYA VA LOYIHALAR 154-157

Kimsanbayeva Shaxnoza Bakridinovna

MILLIY O'ZLIK VA DINIY BAG'RIKENGLIK: ZAMONAVIY JAMIYATDAGI
O'ZARO TA'SIRLAR 158-163

Muxamedjanova Lalixon

GLOBALASHUV VA MADANIYATLARARO ARALASHUV 164-172

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Isanova Feruza Tulqinovna

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI XALQARO HUQUQ SOHASIGA OID
LESIK BIRLIKLARNING DIAKRON TADQIQI 173-180

Mahmudova Umida Ural qizi

INTERNET DISKURSIDA FOYDALANILADIGAN EMOJILARNING LISONIY
VA MADANIY JIHATLARI 181-189

Madalov Navruz Ergashevich

IMPORTANT SUBJECTS OF COMPARATIVE AND CONTRASTIVE PHILOLOGICAL
STUDIES AND TRANSLATION DIFFICULTIES OF STRUCTURAL–SEMANTIC
MODELS OF PROVERBS 190-194

Ubaydullayev Normuhammad Xasanovich

XOTIRANOMALARDA ZAMON VA MAKON MASALASI 195-198

<i>Ochilova Habiba Akramovna</i> ISSUES IN THE CLASSIFICATION OF QUESTION SENTENCE TYPES IN LINGUISTICS ...	199-207
<i>Muxammadieva Mashxura, Amirqulova Gulxayo</i> FILOLOGIK TADQIQOTLARNING ZAMONAVIY TIBBIY TARJIMA VA TALQINGA TA'SIRI	208-213
<i>Karabaeva Barno Bobir qizi</i> A COMPARATIVE ANALYSIS OF METAPHORICAL EXPRESSIONS REFLECTING PERCEPTION IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	214-219
<i>Aхунбабаева Наргиза Хамиджановна</i> ЛИНГВОПРАГМАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПЕРЕВОДОВ ИСТОРИЧЕСКИХ И АРХАИЧНЫХ СЛОВ В ДОКУМЕНТАЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКОЙ ПОВЕСТИ «ВЛАСТИТЕЛЬ СЕМИ СОЗВЕЗДИЙ»	220-226
<i>Turdaliyeva Shahnoza O'ktamovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI SON-GIBRID MAQOLLARNING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI	227-236
<i>Mansurova Shohista Isroilovna</i> OT OBRAZI TUSHUNCHASI (ZAMONAVIY O'ZBEK VA JAHON ADABIYOTI MISOLIDA)	237-241
<i>Davranov Akmal Akramjonovich</i> IJTIMOIY TENGLIK TUSHUNCHASI (INGLIZ UTOPIYALARI VA O'ZBEK DOSTONLARI MISOLIDA)	242-246
<i>Yuldasheva Aziza Yuldashevna</i> TARJIMASHUNOSLIKDA PRAGMATIKANING O'RNI	247-252
<i>Mirvaliyeva Malika Zoid qizi</i> SEMANTIKANING TARJIMADAGI AHAMIYATI	253-257
<i>Sidiknazarova Zulfiya Mirsharapovna</i> JADID ADABIYOTI VA MODERNIZATSIYA JARAYONLARI	258-262
<i>Ruzibayeva Aziza Kahramanovna</i> THE MOOD OF LONGING FOR FREEDOM IN THE AGE OF BYRON	263-266
<i>Narzikulova Rayhona Ahmadovna</i> THE PRAGMATIC FUNCTIONS OF IRONY	267-271
<i>Najmiddinov Muhammadjon</i> O'ZBEK TILIDA KO'P MA'NOLILIK, SINONIMIYA, OMONIMIYA VA ULARNING ELEKTRON TEZAURUSDA AKS ETISHI	272-278
<i>Achilov Oybek Rustamovich</i> LEKSIK-SEMANTIK DEVIATSIYA ILGARI SURISH VOSITASI SIFATIDA	279-284
<i>Tashpulatova Mukambar Axmetovna</i> KOMPYUTER LINGVISTIKASI VA SUN'IY INTELLEKTNING TILGA TA'SIRI	285-289
<i>Normamatov Farrux, Toshpo'latova Xusniya</i> GLOBAL KESIMDA INGLIZ MADANIYATINING LINGVOKULTUROGIK JIHATLARI	290-293
<i>Shonazarova Gulnoza, Madiyeva Madina</i> THE ROLE OF INTERNET RESOURCE IN IMPROVING TEACHING FOREIGN LANGUAGE: METHODOLOGICAL ANALYSIS AND PRACTICAL RECOMMENDATIONS	294-297

<i>Jo'rayeva Lola Tolibdjonovna</i> IJTIMOIY TARMOQLARDA NEOLOGIZMLARNING BUGUNGI KUNDAGI QO'LLANILISHI	298-302
<i>Saitxanova Aziza Xolmuxamedovna</i> TA'M VA TIL O'RTASIDAGI MUVOZANAT: TAOM DISKURSINING TARJIMA QIYINCHILIKLARI VA YECHIMLARI	303-307
<i>Axmedov Shaxzod, Nazarov Vafokul</i> NEOLOGIZMLAR TADQIQI TARIXIGA DOIR	308-312
<i>Mustafayeva Sojida Ulashevna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARDA MERONIMIK MUNOSABATLI SO'ZLARNING LEKSIKOGRAFIK TALQINLARI	313-321
<i>Buriyeva Muxayyo Zokir qizi</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF MEAT IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	322-326
<i>Berdikulova Shaxnoza Ruziqulovna</i> YORDAMCHI SO'ZLARNING SHAKLIY XUSUSIYATLARIGA KO'RA TURLARI VA YASALISHI: BOG'LOVCHILAR	327-330
<i>Shokirova Gulbahor Alimovna</i> NEMIS TILINI O'QITISHDA YANGI YONDASHUVLAR	331-334
<i>Najmidinova Nafisa Ulja qizi</i> O'ZBEK TILIDA SO'ZLASHUVCHILARGA ITALYAN TILINI O'RGATISHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI	335-339
12.00.00 - YURIDIK FANLAR	
<i>Утемурастов Махмуд Ажимурастович</i> СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРАВА (ОТ ТРАДИЦИОННОГО К ЦИФРОВОМУ ПРАВУ)	340-344
<i>Masadikov Sherzodbek</i> ENFORCEMENT OF ARBITRATION AGREEMENT UNDER UZBEK LAW	345-351
<i>Alieva Kamola Ravshanovna</i> ONLINE GENDER-BASED VIOLENCE IN UZBEKISTAN: GAPS IN LEGISLATION AND THE PATH FORWARD	352-363
<i>Utebaev Salamat Maqsetbay o'g'li</i> KONTRABANDA UCHUN JAVOBGARLIK TO'G'RISIDAGI QONUNCHILIK EVOLYUTSIYASI: TARIXIY-HUQUQIY TAHLIL	364-372
<i>Ходжаева Ширин</i> ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ВСЕМИРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА	373-378
<i>Каюмова Асаля Султномуродовна</i> ЭЛИТА ИНДУСТРИИ ВЕНЧУРНОГО КАПИТАЛА	379-384
<i>Mirzaraximov Baxtiyor, Shokirov Bobur</i> ZAMONAVIY TASHKILOTLARDA KIBERXAVFSIZLIK STRATEGIYALARINING SHAKLLANISHI VA SAMARADORLIGI: MA'LUMOTLARNI HIMOYA QILISH CHORALARINING RIVOJLANISHI VA NATIJADORLIGI TAHLILI	385-392

<i>Суннатиллаева Сарвиноз Иззатулло кизи</i> ДИСКРЕЦИОННЫЕ ПОЛНОМОЧИЯ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ И СОВЕТЕ ЕВРОПЫ: ПРЕДЕЛЫ, КОНТРОЛЬ И СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА	393-400
<i>Dilboboyev Nozimbek</i> CHET ELLIK INVESTORLARNING HUQUQIY MAQOMI HAMDA ULARNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH BO'YICHA IMTIYOZ VA PREFERENSIYALAR BERISH	401-406
<i>Raximbayev O'tkir Fayzullayevich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASIDAGI QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH MASALASIGA NAZAR	407-414
<i>Ubaydullayev Abror Qutpilla o'g'li</i> HOZIRGI ZAMON ISLOM MOLIYA HUQUQI VA AN'ANAVIY HUQUQIY TIZIMLAR O'RTASIDAGI QIYOSIY-HUQUQIY TAHLIL VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	415-423
<i>Zokirov Sardorjon Karimjon ugli</i> PROCEDURAL FEATURES OF PARTICIPATION DEFENSE COUNSEL AT THE PRELIMINARY INVESTIGATION	424-430
<i>Axmedova Guliruxsor Ravshanovna</i> BOLANI OLIB BERISH VA UCHRASHTIRISH BILAN BOG'LIQ ISHLARNI KO'RIB CHIQISH BO'YICHA SUD VA HUQUQIY AMALIYOTNING DOLZARB MUAMMO VA YECHIMLARI	431-436
<i>Zoilboyev Javlon Karimjon o'g'li</i> MA'MURIY SUD ISHLARINI YURITISHDA QONUNIY KUCHGA KIRGAN SUD HUJJATLARINI YANGI OCHILGAN HOLATLAR BO'YICHA QAYTA KO'RISH YUZASIDAN ISH YURITISH MAZMUNI	437-441
<i>Hakimov Sunnat Furqat o'g'li</i> SPORT JAMOAT BIRLASHMALARINING HUQUQIY TAHLILI	442-445
<i>Файзиев Фарход Фуркат угли</i> ЗНАЧИМОСТЬ ЭЛЕКТРОННОЙ ТОРГОВЛИ В СОВРЕМЕННЫХ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫХ УСЛОВИЯХ	446-452
<i>Файзиева Гулрух Мухаммади кизи</i> МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВА НА НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ ЖИЛИЩА	453-459
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Polvonov Baxtiyor Zaylobidinovich</i> TIBBIYOT UNIVERSITETLARIDA «MODDALARNING NURLANISH SPEKTRINI O'RGANISH» MAVZUSINI IT TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA NAMOYISH ETISH MASALALARI	460-466
<i>Hamdamova Nozima Muqimovna</i> BO'LAJAK TEXNOLOGIYA FANI O'QITUVCHISI KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI	467-475
<i>Zulfixarov Ilxom Maxmudovich, Zulfikorova Munajat Mirzaxmatovna</i> IQTISODIY-IJTIMOYIY GEOGRAFIK BILIMLAR BERISHDA MATEMATIK METODLARDAN FOYDALANISH	476-481
<i>Qurbonova Nigina Boboxo'jayevna</i> ESDALIKLAR — SADRIDDIN AYNIYNING UMR VA XOTIRA KITABI	482-488

<i>Toshtemirova Saodat Abdurashidovna</i> KLAUSTER TIZIMIDA TARIX FANLARINI O'QITISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI	489-494
<i>Inoyatov Odiljon Sabitovich</i> TEKISLIK LARNING O'ZARO PARALLELLIGI	495-500
<i>Жумамуратова Аубахар Нурмуханбетовна</i> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ КОГНИТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ СВЯЗЕЙ	501-508

Received: 15 February 2025
Accepted: 20 February 2025
Published: 25 February 2025

Article / Original Paper

MEMORIES – THE BOOK OF LIFE AND REMEMBRANCE BY SADRIDDIN AYNI

Qurbonova Nigina Bobokhojayevna

Independent Researcher at Bukhara State University

E-mail: niginaqurbonova021@gmail.com

Abstract. This article analyzes Sadriiddin Ayni's work *Memories*, highlighting the issues of education and upbringing in the madrasahs of the Bukhara Emirate at the end of the 19th and the beginning of the 20th century. It also examines the marginal notes in the author's notebook, realistic images, and scenes from real life. The article explores the scholar's scientific and pedagogical views, as well as the social life of the Bukhara Emirate during that period.

Keywords: literature, history, universal values, pedagogy, education, enlightenment, Jadidism, madrasa, science, ancestral heritage.

ESDALIKLAR — SADRIDDIN AYNIYNING UMR VA XOTIRA KITABI

Qurbonova Nigina Boboxo'jayevna,

Buxoro davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada Sadriiddin Ayniyning *Esdaliklar* asari tahlili, XIX asrning oxiri XX asr boshlarida Buxoro amirligidagi madrasalardagi ta'lim-tarbiya masalasi, xotira daftaridagi hoshiyalar, real hayotiy obrazlar gavdalanitirilgan, mazkur asarda olimning ilmiy-pedagogik qarashlari, shuningdek Buxoro amirligidagi ijtimoiy hayot haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: adabiyot, tarix, umuminsoniy qadriyat, pedagogika, tarbiya fani, ma'rifat, jadid, madrasa, ilm-fan, ajdodlar merosi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI1Y2025N74>

Kirish. Bugungi kunda Yangi O'zbekistonda inson qadri ulug'lanadigan adolatli, erkin va obod jamiyat, xalqparvar davlat, farovon hayot barpo etishga qaratilgan islohotlarimiz jadid bobolarimizning ezgu g'oya va dasturlariga har jihatdan uyg'un va hamohangdir. Shu bois, xalqimiz ozodligi va Vatanimiz ravnaqi yo'lida aziz jonlarini fido qilgan ajdodlarimiz xotirasini abadiylashtirish, ularning faoliyati va merosini yangicha tafakkur asosida o'rganish hamda targ'ib etishga alohida e'tibor berilmoqda. Buyuk ma'rifatparvar bobolarimiz ilgari surgan g'oyaviy-siyosiy, ijtimoiy-ma'rifiy hamda huquqiy-axloqiy qarashlar nafaqat turli millat va elatlar o'rtasida bag'rikenglik va hamjihatlik tamoyillarini mustahkamlashga, balki milliy manfaatlarni himoya qilishga yo'naltirilgan intilishlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, bugungi murakkab va tahlikali davrda bu qarashlar barchamiz, xususan, yoshlarimiz uchun chinakam ibrat manbai bo'lib xizmat qiladi. Ularning hayoti va jasorati bugungi tinch va osoyishta kunlarga osonlik bilan erishilmaganini eslatib, milliy istiqbolimizni, jonajon Vatanimizni ko'z qorachig'iday asrashga doimo da'vat etib turadi. Bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar tarixan xalqimizning ilg'or g'oyalariga asoslanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning "Buyuk ma'rifatparvar

bobolarimiz tomonidan olg'a surilgan g'oyaviy-siyosiy, ijtimoiy-ma'rifiy va huquqiy-axloqiy qarashlar, turli millat va elatlar o'rtasida bag'rikenglik va hamjihatlik tamoyillarini qaror toptirish bilan birga, milliy manfaatlarni himoya qilishga qaratilgan intilishlar hozirgi murakkab va tahlikali zamonda barchamiz, avvalo, yoshlarimiz uchun chinakam ibrat namunasidir. Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdurauf Fitrat, Fayzulla Xo'jayev, Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdulla Qodiriy, Abdulhamid Cho'lpon, Usmon Nosir, Ubaydulla Xo'jayev, Abdulla Avloniy, Saidnosir Mirjalolov, Obidjon Maxmudov, Ashurali Zohiriy, Abduqodir Shakuriy va boshqa ko'plab insonlar siymosi har lahz qalblarimizni yoritib, tarixdan saboq olishga undaydi. Ularning hayoti va jasorati bugungi tinch va osoyishta kunlarga osonlik bilan erishilmaganini eslatib, milliy istiqbolimizni, jonajon Vatanimizni ko'z qorachig'iday asrashga doimo da'vat etib turadi" [1] –deb aytib o'tgan gaplari yuqorida nomlari keltirilgan jadid namoyondalarining fikrlari bilan hamohangdir.

Tadqiqot Metodologiyasi. Ayniyning jami ilmi donishi, butun borlig'i Buxorodan kelib chiqadi. Uning ijod ravnaqi, gulshani ham Buxorodan. Buxoro unga ilm-u adab o'rgatdi-deb yozadi Jalol Ikromiy. Jadidlarning asosiy maqsadi, avvalo, xalqni bosqinchilarga qarshi ma'nan va aqlan tarbiyalash, o'z qadr-qimmatini anglatish bo'ldi. 1917-yilda Turkiston jadidlari o'zlarining yangi siyosiy tashkilotlari "Ittihodi taraqqiy" (Ittihod –arabcha so'z bo'lib, uyushma, tashkilot degan ma'nolarni bildiradi) ga asos soldilar. Bu tashkilot Turkiya muhojirlari yordamida tuzilib, unga Usmonbek raislik qilgan. "Ittihodi taraqqiy" sovet hukumatining mustamlakachilik siyosatini tanqid qilish, yoshlarni siyosiy faollashtirish va maktab ishlarini isloh qilish bilan mashg'ul bo'lgan. Jamiyatning oldida turgan asosiy vazifa o'quv yurtlari sonini ko'paytirish, maktablar qoshida kattalar uchun savodsizlikni tugatish kurslari ochish hamda to'garak va jamiyatlar tashkil etish, sovet hukumati ag'darilganda, Turkiston muxtoriyatini saqlab qolish maqsadida taraqqiyparvarlarning yangi kuchini tayyorlashdan iborat bo'lganю Hech shubhasiz aytish mumkinki, Sadridin Ayniy ijodi XX asr jahon adabiyotining eng nodir, eng e'tiborga loyiq va mazmun jihatidan eng boy sahifalaridan biridir. Uning badiiy ijodining asosi ilm, ma'rifat, tarix, hayot va haqiqatga tayanadi. Ayniy asarlarini chuqur o'rganish orqali Sharq tarixi, madaniyati, mumtoz adabiyoti va milliy qadriyatlarini anglash imkoniyati yaratiladi. Uning ilmiy-ijodiy merosi nafaqat adabiyot, tarix, pedagogika va adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan, balki tilshunoslik jihatidan ham tahlil etilishi lozim. Ayniy beqiyos ilm va salohiyat sohibi bo'lib, boshqalar uddalay olmaydigan ishlarni muvaffaqiyat bilan amalga oshira olgan ijodkor edi. U ilm va ijodga butun hayoti, kuch-quvvati va qobiliyatini bag'ishlagan.

Ma'rifatparvar ajdodlarimizning merosi bugungi kunda barpo etilayotgan huquqiy-demokratik davlat va fuqarolik jamiyatining poydevori sifatida xizmat qilishi tabiiydir. Bu kimningdir xohishiga bog'liq bo'lmasa-da, xalqimiz jadid bobolarimiz tomonidan belgilangan yo'ldan og'ishmay borishi kerak. Chunki ularning ilgari surgan g'oya va dasturlari Yangi O'zbekistonni qurish strategiyasi bilan to'liq uyg'un va mos keladi.

Ayniy ijodining durdona namunalaridan bo'lgan "Odina", "Doxunda", "Sudxo'rning o'limi", "Qullar", "Esdaliklar" kabi asarlari jahon adabiyotida yuksak baholangan bo'lib, fransuz, ingliz, nemis, arab, mo'g'ul, chex, polyak, hind, xitoy, yapon, bulg'or kabi o'ttizdan ortiq xorijiy tillarga tarjima qilingan. Xorijiy mamlakatlarda Ayniy ijodi va hayoti tarixchilar, sharqshunoslar va adabiyotshunoslar tomonidan keng o'rganilib kelmoqda. O'tgan yillar davomida uning asarlari xorijda uch yuz martadan ortiq nashr qilingan. Xususan, "Esdaliklar" asari jahonning o'ttizdan ortiq xalqlari tomonidan o'z ona tillarida o'qib kelinmoqda.

Xorijiy olimlar tomonidan ham Sadriddin Ayniy ijodiga katta e'tibor qaratilgan. Fransuz adabiyotshunoslari va tanqidchilari "Sudxo'ring o'limi" hamda "Esdaliklar" kabi asarlarni yuksak baholab, ularga katta qiziqish bildirgan. Ayniy asarlarini chex tiliga tarjima qilgan va uning hayoti hamda ijodiy faoliyati bo'yicha tadqiqotlar olib borgan Chexoslovakiyalik sharqshunolar Yan Ripka va Irji Bechkalar uni jahon adabiyotining yirik namoyandalari bilan bir safga qo'yganlar.

Adibning avtobiografik xarakterga ega bo'lgan "Eski maktab" va xalqaro miqyosda "Buxoro" nomi bilan mashhur bo'lgan "Esdaliklar" asarlari Xitoy Xalq Respublikasida ham qayta-qayta (1953-1958-yillar) chop etilgan. Ushbu asarlar Xitoyda katta ommaviy tiraj bilan (1953, 1956, 1957, 1959-yillar) chop etilgan bo'lib, tarjimon asarning 1959-yilgi nashriga yozgan "kirish so'z"ida shunday deydi: "Asarning bosh qahramonlari – oddiy, sofdil kishilardir. Ular povestda tasvirlangan zolim amaldorlarga nisbatan bir necha pog'ona yuqori turadilar. Chunki muallif ehtiromi va samimiyati aynan shu oddiy xalq tomonida."

Adibning vafotidan ikki yil o'tib, 1956-yilda "Esdaliklar" asari arab yozuvchisi Hamid Abu Sa'd tomonidan rus tilidan arab tiliga tarjima qilinib, 1957-yilda Livanning "Bayrut" nashriyotida chop etilgan. Livan ilmiy jamoatchiligi va taraqqiyparvar ziyolilari Sharqning buyuk san'atkori Sadriddin Ayniy qalamiga mansub boshqa asarlarni ham o'qishga ishtiyoq bildirganlar. Bu haqda Bayrut shahrida chop etiladigan "Al-adib" jurnali sahifalarida Sadriddin Ayniy asarlari, ayniqsa "Buxoro" kitobining tarjimasi bilan bog'liq maqolalar va taqrizlardan bilishimiz mumkin. Sadriddin Ayniy amirlik zamonida voyaga yetdi, tanildi. Eski maktab, madrasa ta'limini oldi. Otasining "Mulla bo'lma, qozi bo'lma, odam bo'l", degan o'giti ta'sirida kamol topdi. Maktabning, madrasaning chalamullalikka yo'naltirilgan ta'limoti, amirlikning mutaassiblikka tayangan tartiboti ma'rifatli ota o'gitiga amal qilgan yosh Sadriddinda qoniqmaslik, norozilik, keyinchalik cheksiz nafrat hisini oshirdi. Ilk she'rlarida imo-ishoralar, ramzlar vositasida ko'ringan bu tuyg'u nasriy asarlarida ochiq-oydin aks eta boshladi. Atrofdagi nochorlik, zulm va zo'ravonlik, amir jallodlari tomonidan akasining qatl etilishi, o'zining darra bilan kaltaklanishi kabi obyektiv, subyektiv omillar bu nafrat tuyg'usini alangalatganligi shubhasiz. Esdaliklarning taxminiy mundariyasi quyidagicha bo'ladi. Qishloqda, shaharda madrasa hayoti, uning dars programmasi, o'qish tartibi, umuman shahar xalqining ahvoli, turli tabaqalarning bir-birlariga munosabatlari (o'zim ko'rgan, bilgan va sezgan darajada), o'tmishdagi adabiy hayot, fikrimda paydo bo'lgan o'zgarishlar, amir hukumatiga va rasmiy ulamolarga qarshi harakatlar, 1905-yil va fevral inqiloblarining Buxoroga ta'siri, bu orada o'zimning boshimdan o'tgan voqealar, Buxorodan Samarqandga ko'chishim, Samarqandda fevral va Oktyabr inqiloblari orasida ro'y bergan voqealar. "Esdaliklar" – Ayniyning umr, tafakkur va xotira kitobi. Uni taqdirilar qomusi desa ham aslo xato bo'lmaydi. Bundoq qaraganda, ushbu asarda ham g'am-g'ussa, musibat, kulfat ko'p, zulmat juda quyuq – go'yo boshdan-oxir fojia tamoyili hokimlik qiladi. Uni mutolaa qilgan har bir o'quvchi Ayniyni g'irt fojiana-vis adib deb biladi. Va asarning ba'zi qismlari, "Nahotki, shu voqealar rost bo'lsa? Nahotki, shunday bo'lishi mumkin? Sovet davlati hadya etgan "baxt va ozodlik"ni sharaflash uchun o'tmish davr surati atayin qora bo'yoqlarda chizilmaganmi?" – degan savollar paydo qiladi. "Esdaliklar" ayblashnimas, anglashni o'rgatadi, tarixiy mushohadada biryoqlamalikka yon bermaslikka undaydi. "Esdaliklar" mohiyat e'tibori ila shunday bir qudratli kitobki, u bundan keyin ham millatni ichdan kemiradigan, xalqning yaxlit, qudratli xalq bo'lishiga to'siqlik qiladigan ijtimoiy, siyosiy, diniy va axloqiy illat hamda fojialarning tub ildizlariga diqqatni

qaratishda davom etaveradi. Shu ma'noda mana bir mulohaza. "Esdaliklar" dunyo yuzini ko'rganda, Abdurauf Fitrat millatchi va xalq dushmani ayblovi bilan allaqachon qatl etilgandi. Shuning uchun Ayniy xotira kitobida unga o'rin ajratmagan. Biroq men ko'pincha ularni birgalikda tasavvur etishga urinaman. Ayniyning "men"ligi Fitratniki bilan qiyoslaganda, sinish bo'lmasa-da, unda egilish, jasoratsizlik deyilmasa hamki, ehtiyot va murosa seziladi. Ayniy domladagi o'zini ayash, shubha-gumonga berilmaslik Fitratda yo'q. "Olov bilan" o'ynashishni esa u Ayniyga ravo ko'rmaydi. Ilm va ijodda Ayniy o'zini namoyon eta bilishiga Fitrat shubhalanmagan. Biroq mafkuraviy, ijtimoiy-siyosiy muammolarda ularning tushuncha va qarashlarida tafovutlar ham qalqib chiqqan. "Esdaliklar"da bitilmagan va bir umr Ayniy qalbini g'ussalantirgan so'zlar, bizningcha, Fitratga tegishlidir. Sho'ro tuzumi va battol siyosati Buxoroning bu ikki buyuk farzandini bir-biridan bir qadar sovitganiga qaramay, xiyonat va sotqinlik chohiga qulatomagan. Xullas, Fitratni Ayniydan, Ayniyi Fitratdan axtargan odam Buxoro hasrati, Buxoro himmatini chuqurroq his etadi. Ayniyning so'z ishlatmay so'zlash, rang qo'llamay surat yaratish salohiyati ham ana shunda. Men o'tgan yil qishda "Esdaliklar"ni yana qayta qo'lga oldim: bu gal o'qish oldingiga nisbatan sekin va ancha uzoq davom etdi. Va ikki narsa meni juda hayratlantirdi. Birinchisi – Ayniyi ilhomlantirgan milliy e'tiqod va ma'naviy g'oyaning benihoya teranligi. Ikkinchisi – muallifning faqat va faqat Vijdon amri ila qalam yuritgani. Yana shuni aytmog'im kerakki, ma'lum bir tayyorgarliksiz, ya'ni zulmat va jaholat, zulm va zo'ravonliklar ila qurshalgan Buxoroning kamida yuz yillik tarixini zarur darajada o'rganmay turib "Esdaliklar"ning ma'no-mohiyatini har jihatdan mukammal o'zlashtirishga urinish uncha samara bermaydigan ishdir. "Esdaliklar"da "Buxoro oliftalari" deb atalgan bo'lim bor. Unda ust-boshi, fe'l-atvori, maqsad-muddaosi o'ziga xos, muhtoj va himoyasiz bandalarga yordam berish niyati bilan yashaydigan mard, tanti insonlar jamoasi ta'riflangan. Ularning umumiy laqabi "olifta" bo'lib, jur'at, marhamat, insonsevarlik layoqati va o'zlariga o'xshaganlardan o'zishlariga qarab, ularga "nimtayyor", "tayyor", "mardi mardon" (mardlar mardi) unvoni berilar ekan. Adibning yozishicha, oliftalar "Sattor" kalimasi bilan qasam ichib, "falon ishni qilaman dedimi, boshi ketsa ham uni qilishi lozim edi. Agar qasamini buzsa, aytgan ishini qilmasa, "nomardlik" bilan mashhur bo'lib, oliftalar orasidan haydalardi". Buxoroning Morkush guzaridan chiqqan Muhammadiy maxdum degan kishi oliftalarning mardi maydoni maqomiga ko'tarilgan. Biroq uning Barno tayyor otlig' g'animi nomardlik, pastkashlik va hiyla bilan uni o'ldirgan. Ortiqcha tafsilot va badiiy bezaklarsiz voqeani juda samimiy hikoya qilgan adib odamlarning marhumga munosabatini ham jonli aks ettiradi. Uning o'zi ham fotihaga boradi va azaxonaga kelganlardan birining mana bu gaplarini naql qiladi: Muhammadiy maxdum mard odam edi. Mardlik ko'yida odamlarga yaxshilik qilardi, foyda yetkazardi... Xudo rahmat qilsin, qiyomatda mardlar qatorida bosh ko'tarsin...

Gap shundaki, Muhammadiy Maxdumday buxorolik oliftalar fuqaro tinchligi, xavfsizligi, moddiy yo'qsillik changalida azob chekmasligi uchun kuch-quvvati va himmatini ayamagan eski juvonmardlar, ya'ni futuvvat ahliga izdosh, maslakdosh zotlar edi. Mardlik, jasorat, oliyjanoblik, mehr-shafqat va saxovat ular uchun go'yo kasb, hunar va ixtisoslik bo'lgan. Ularday nazari baland, ko'zi to'q, niyati xolis, so'zi bilan amali bir, himmati oliy, elsevar odamlarni nainki Buxoro, hozir kurrayi zaminni axtarib ham topolmaysiz. Mana sizga buxoroshunos Ayniy gumanizmi va karomati. Ayniyning badiiy uslubi bilan ilmiy uslubi o'rtasida qandaydir yaqinlik, umumiy bir o'xshashlik bor. Shuning uchun bo'lsa kerak, uning ilmiy asarlarida ham til jonli, yengil, ifoda ravon, boshni gangituvchi og'ir yoki kitobiy

jumlalarga duch kelinmaydi. Masalan, Siz “Mang‘it amirlari tarixi” kitobini o‘qidingiz deylik, ilmiy asar mutolaa qildingizmi yoki badiiy asarmi – buni uncha farqlamaysiz. Chunki Ayniy fakt va dalil tanlashdagina emas, talqin, tahlil va fikr-mulohaza ifodasida ham juda.

Natija va monoazalar. Sadridin Ayniy ijodiy merosi vaqt o‘tishi bilan yanada yuksalib, chuqur tahlil qilinganida uning asl qadr-qiyamati ochilib boradigan nodir qalam sohiblaridan biridir. Olloh unga bir necha yetuk olim va sarmahsul ijodkorga yetadigan iste’dod ato etgan. Ayniyning ilmiy tadqiqotlari shunchalik keng qamrovli va mazmunli bo‘lib, bunday miqyosdagi asarlarni yaratish ikki-uch fidoiy olimning ham qo‘lidan kelishi mushkul. Ammo bu asarlarning Ayniy tadqiqotlari bilan sifat va saviya jihatidan bellasha olishi kafolatlanishi qiyin. Uning “Sudxo‘rning o‘limi” va “Esdaliklar” asarlari ulkan iste’dod sohibining shon-shuhratini jahon miqyosida yoyishga, muallifiga badiiy haykal singari abadiy barhayotlik baxsh etishga qodir asarlardir. Bunga ishonch hosil qilish uchun ushbu nodir asarlarning jahonning qaysi tillariga tarjima qilinganini xayoldan o‘tkazishning o‘zi kifoya. Ayniy hikoya va romanlari, tarixiy asarlari-chi? Uning she‘riyati, shoirlik mahorati va Sharq she‘riyatiga qo‘shgan hissasi haqida biz qanchalik xabardormiz? Afsuski, bu borada yetarlicha ma’lumotga ega emasmiz. Ayniyning ilmiy-ijodiy merosini faqat adabiyot, tarix, pedagogika yoki adabiyotshunoslik nuqtai nazaridagina emas, balki tilshunoslik jihatidan ham tahlil qilish zarur. Ayniy ijodining beqiyosligi ham aynan shundaki, u boshqalar uddalay olmaydigan, mislsiz ishlarni mohirlik bilan amalga oshirishga qodir bilim va salohiyat sohibi edi. U ilm va ijod uchun tug‘ilganini anglab, butun kuch-g‘ayrati va qobiliyatini ilm-fan hamda adabiyot taraqqiyotiga bag‘ishladi. Ikkinchi jahon urushidan keyingi yillarda yaratilgan asarlar ichida Sadridin Ayniyning to‘rt jildlik “Esdaliklar”i alohida ajralib turadi. Shuningdek, “Esdaliklar” va “Sudxo‘rning o‘limi” qissalari, “Doxunda” va “Qullar” romanlari bolgar, nemis, polyak, venger, xitoy, fransuz, rumin, hind, chex va boshqa tillarga tarjima qilingan. Ayniy nafaqat yirik yozuvchi, balki zukko olim, tarixchi va adabiyotshunos sifatida ham o‘zbek va tojik adabiyoti tarixi bo‘yicha muhim ilmiy tadqiqotlar olib bordi. U O‘rta Osiyo madaniyatiga ulkan hissa qo‘shgan buyuk shoir, olim va mutafakkirlar – Rudakiy, Sa’diy, Ibn Sino, Vosifiy, Bedil, Alisher Navoiy, Ahmad Donish kabi siymolar haqida yozgan ilmiy asarlari bilan adabiyotshunoslik va tarix faniga katta ulush qo‘shdi. Uning ushbu ilmiy izlanishlari uchun unga filologiya fanlari doktori ilmiy darajasi berilgan. Ayniyning hayot falsafasi va insoniy qarashlari xalq orasida tarbiyaviy hikmat sifatida yod etiladi. Uning bir ibratli odati shundan iborat ediki, farzandlariga moddiy yordam berishda o‘ziga xos yondashuvni qo‘llagan. O‘g‘li va qizi Moskvada tahsil olayotgan paytda, u o‘g‘liga kamroq, qiziga esa ko‘proq pul yuborgan. Buning sababini so‘raganlarida, shunday javob bergan: “O‘g‘il bolani to‘qchilik buzadi, qiz bolani esa yo‘qchilik.” Sadridin Ayniy har bir asarlarida shuni ko‘rish mumkinki, oilada farzand tarbiyasi, insoniylik fazilatlarini, estetik, mehnat tarbiyasi shakllanishiga ota-onaning roli muhim ekanligini ta’kidlab o‘tadi. Uning jamiyatning ravnaq topishi uchun har zamon va makonda ham ilm orqali yetishish zarurligini ta’kidlaydi. Ayniqsa, “Esdaliklar” asari orqali xotira daftarining eng mash’um va eng yorqin sahifalarini bitadi. Agarki farzandlar ilm olishiga befarqlik asosida yondashuvi, tabaqalashuv davridagi qashshoq oila farzandlarini madrasalarda ilm olishi uchun qilingan sa’y-harakatlari, boy oila farzandlariga e’tibor berilishi, uning ilm olishi nafaqat o‘zi uchun balki otasining mansabdor ekanligi bois boshqacha munosabatlarda bo‘lganligi uning asarlarida yorqin ifodasini topgan. Lekin bunday o‘qish va o‘qitish orqali jamiyat tanazzulga uchraganligi, ilm-bebaho boylik ekanligi, farzandlari ilm-ma’rifatli jamiyatda yashash ham shaxs kamol topishi

uchun ham juda zarur ekanligini ta'kidlab o'tadi. Anglash mumkinki, o'zining fuqarolik pozitsiyasi nuqtai nazaridan Ayniy xalq orasida ma'rifat, ma'naviyat, adabiyotga oshnolik orqali ziyo tarqatish, jamiyatdagi ijtimoiy illatlardan hisoblangan isrofgarchilik, maishatparastlik va boshqa nojo'ya urf-odatlarga qarshi kurash va umuminsoniy qadriyatlarni rad etmagan holda ma'naviy qadriyatlarni barqarorlashtirishga oid ko'plab maqola, felyetonlar bilan davriy matbuotga chiqish qilgan.

Xulosa. Hech shubhasiz aytish mumkinki, Sadriddin Ayniy ijodi XX asr jahon adabiyotining eng nodir, e'tiborga loyiq va mazmunan boy sahifalaridan biridir. Uning badiiy ijodining asosi ilm, ma'rifat, tarix, hayot va haqiqatdan oziqlanadi. Ayniy asarlarini o'rganish orqali Sharqning qadimiy tarixi, madaniyati, mumtoz adabiyoti va milliy qadriyatlarini chuqur anglash imkoniyati ochiladi. Darhaqiqat, Ayniyni chetlab o'tib, Rudakiy va Firdavsiy, Sa'diy va Hofiz, Jomiy va Navoiy, Bedil va Donish kabi buyuk ijodkorlarning adabiy olamiga chuqur kirish mushkul. Uning ilmiy-adabiy merosi o'tmish, bugun va kelajakni o'zaro bog'lab turuvchi bebaho oltin halqadir. Jadid degani – yangi degani bo'lsa, demak, Yangi O'zbekiston yangilik va yaxshilik tarafdori bo'lgan jadidlarning orzusi ham edi, desak yangilishmagan bo'lamiz. Jahon intellektual merosi taraqqiyoti tarixida jadid ma'rifatparvarligining ijtimoiy-iqtisodiy, falsafiy g'oyalarini bugungi kun talablari nuqtai nazaridan o'rganish yoshlar milliy-ma'naviy qiyofasini shakllantirishda, ularni axloqiy yuksaltirishda, turli xil yot g'oyalardan saqlashda, ular ongida mafkuraviy immunitetni shakllantirishda muhim tarbiyaviy ahamiyatga egadir. Mushtarak tariximizning yorqin sahifalarini tashkil etadigan ma'rifatparvar ajdodlarimizning ibratli faoliyatini, ularning o'z qimmati va ahamiyatini hamon yo'qotmasdan kelayotgan boy merosini hamkor davlatlar hamda xalqaro tashkilotlar vakillari, taniqli xorijiy olimlar bilan birgalikda teran tadqiq va targ'ib etish bizning ustuvor vazifamizdir. Har bir millatning o'ziga xos bo'lgan ma'naviy qadriyatlari umuminsoniy qadriyatlarning bir qismi sanaladi. Bugungi kunda yoshlarni tarbiyalash, ularni bilim olishga undash hamda jamiyatda o'z kasbining mohir ustasi bo'lib, mamlakat taraqqiyotiga munosib hissa qo'shadigan shaxs sifatida shakllantirishning qonuniyatlari, qoidalari va usullarini o'rganuvchi pedagogika va tarbiya fanining rivojlanishi dolzarb masalalardan biridir. Shu nuqtai nazardan, xalqimiz tarixida muhim o'rin tutgan olimlar, jadid pedagoglarining hayoti va pedagogik faoliyatini o'rganish va tahlil qilish muhim vazifalardan biri sanaladi. Mana shu jihatdan olib qaralganda, Sadriddin Ayniy yoshlarni ilm-ma'rifat egallab, ezgu nom qoldirishga chorlagan avlodimizning buyuk vakilidir. Demak, Sadriddin Ayniy fan fidoyisi, zahmatkash pedagog haqida uning salohiyatli mehnatlari yuzasidan ma'lumotlarga ko'proq ega bo'lish uchun uning har bir asari har bir yoshlarimizning dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qiladi. Ma'rifatparvar, fidoyi yozuvchi, olim, pedagog Sadriddin Ayniyning barchamizga ibrat bo'la oladigan umr yo'llari xalqimiz ma'naviyatini yuksaltirish va boyitishda muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jadidlar: milliy o'zlik, istiqlol va davlatchilik g'oyalari" mavzusidagi xalqaro konferensiya ishtirokchilariga tabrigi.
2. S.Ayniy Esdaliklar. I-IV-qismlar. / Asarlar. 8 jildlik. 5 –7 jildlar. T: O'zdavnashr, 1965-1967.
3. S.Ayniy "Tahsib-us-sibyon". Nashrga tayyorlan Sohib Tabarov. Dushanbe, 1994, B -29-30.
4. S.Ayniy Buxoro inqilobi tarixi uchun materiallar. – Moskva : SSSR xalqlari markaziy nashriyoti, 1926.
5. S.Ayniy Qullar. / Asarlar. 8 jildlik. 1-jild. T: O'zdavnashr, 1963.

6. S.Ayniy Qisqacha tarjimai holim. / Asarlar. 8 jildlik. 1-jild. T: O'zdavrnashr, 1963.
7. S.Ayniy. Ta'rixi amiri mang'itiy Buxoro. – Toshkent: Turkiston davlat nashriyoti, 1923.
7. S.Ayniy Muqanna isyoni. T: Fan, 1994.
8. T.Mirzayev. Sadriddin Ayniy ijodini o'rganishning ayrim masalalariga doir // O'zbek tili va adabiyoti. – Toshkent, 2003. № 5. – B. 3-4
9. B.Valixo'jayev. Ustod Ayniy merosi // O'zbek tili va adabiyoti. // – Toshkent, 2003. № 5. – B. 13-17;
- A. Hayitmetov. Zabardast navoiyshunos // O'zbek tili va adabiyoti // адабиёти. – Toshkent, 2003. № 5. – B. 18-21;
10. R.Orzibekov Sadriddin Ayniy va XX asr o'zbek adabiyoti // O'zbek tili va adabiyoti. // – Toshkent, 2003. № 5. – B. 26-29.
11. O'zbekistonning yangi tarixi. 2-kitob. O'zbekiston sovet mustamlakachiligi davrida. Ilmiy muharrir: M.Jo'rayev. – Toshkent: Sharq, 2000;
12. Туркестан в начале XX века: к истории истоков национальной независимости. Научный редактор: Р.Раджапова. – Тошкент: Шарк, 2000;
13. Samarqandda Ayniyshunoslik / Ayniyshunos dar Samarqand. Ustod Sadriddin Ayniyning 141 yilligiga bag'ishlanadi. – Toshkent: VNESHINVESTROM, 2019. 232
14. U.Dolimov Istiqlol fidoiylari: Sadriddin Ayniy //Sog'lom avlod uchun. -2005.-№7.-B.36-40
15. S.Ayniy Qisqacha tarjimai holim.-T.: O'zabadiynashr, 1960.-135 b.
16. Ayniy zamondoshlari xotirasida: Xotiralar. Maqolalar. Hikoyalar. She'rlar/ To'plovchi M.Hasanov.-T.: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1978.-224 b.
17. Xushvaqtov N.X. Talabalarni milliy-ma'naviy qadriyatlarni o'rganishga tayyorlashning pedagogik va kompyuterli asoslari. Diss.-ya. T., 2006.
18. Turobov Y. Jadid ma'rifatparvarlari pedagogik merosining ilmiynazariy asoslari va qarashlari
19. Xojayev B. Jadid pedagogikasi. "jadid" gazetasi. 15-son. 2024
20. Z.Raximov. Jadid pedagogikasi. O'quv-uslubiy majmua. –Shahrisabz. 2022
21. Jadidchilik islohot yangilanish Mustaqillik va taraqqiyot uchun kurash (Turkiston va Buxoro jadidchiligi tarixiga yangi chizgilar). Davriy to'plam N1, -T "Sharq", 1999
22. "Jadidlar: milliy o'zlik, istiqloq va davlatchilik g'oyalari" mavzusida ilmiy konferensiya materiallari 2023 yil
23. Sobirovich, T. B. (2023). Basic Criteria for Building the Third Renaissance in Uzbekistan. Asian Journal of Applied Science and Technology (AJAST), 7(1), 149-157.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/1 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).